

"Makine-i dakika-i bedia-i ilahinin şuursuz, kör, mecra ve mahrekleri tahdid olunmayanve imkanatında evleviyet olmayan esbab..." cümlesinde geçen, " imkanatındaki evleviyet" ne demektir?

Evvela, maddenin ezeli olması muhaldir; zira imkan buna müsaade etmez. **İmkan**, varlık ile yokluk arasında müsavi bulunma hali demektir ki, bu eşitliği ancak ezelde var olan bir irade bozabilir.

Madde daha varlık sahasına çıkmamışken, yani imkan vaziyetinde iken, nasıl olur da bir başka maddeye illet ve sebep olabilir. Yok yoka sebep ve illet olamaz. Yoka ancak ezelde var olan bir varlık sebep ve illet olabilir ki, bu da varlığı ezeli olan Allah'tır.

"Eğer insafla dikkat etsen, şu küçücük hayvanın ve huveynatın sureti altında olan makine-i dakika-i bedîa-i İlâhiyenin şuursuz, kör, mecra ve mahrekleri tahdid olunmayan ve imkânâtından evleviyet olmayan esbab-ı basîta-i câmide-i tabiiyeden husulünü, muhal-ender-muhal göreceksin."(1)

"İmkanda evveli olmamak" tabiri, maddenin ezeli olmaması ve bir başlangıcının olması anlamındadır. Yani her şeye sebep gösterilen madde ve elementler hadis olup bir muhdisin ihdası ile varlık kazanmışlardır.

İkincisi, maddenin malzeme olarak ortada var olması, sanatın oluşması için yeter sebep değildir.

Mesela, mutfakta her türlü sebze var, yağ var, tuz var, bıçak var, kap kacak var, ama aşçı yok. Böyle bir durumda yemeğin olma ihtimali muhaldir. Yani yemeği yapan malzemeler değil, yemekten anlayan aşçıdır. Aşçı olmadı mı malzemeler, bir trilyon yıl da üzerinden geçse yine yemeği oluşturamazlar.

Aynı şekilde, her türlü element ve madde var, ama bu element ve maddeleri sonsuz ilim, irade ve kudreti ile şekillendirecek, onlara sanatsal bir değer verecek bir Sanatkar ve Yaratıcı kabul edilmezse, böyle bir durumda sanatın oluşması muhaldir. Halbuki kainatın her karışı müthiş bir sanat ve hikmet içindedir. Maddenin bu sanat ve hikmetleri yapması, sebze ve araçların kendiliğinden yemek olması gibi hurafe ve saçma bir fikirdir.

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Nokta.](#)